

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย รูปแบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดถ้ำพระศิลาทองอย่างเหมาะสม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลเจียด อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์การศึกษา คือ 1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ระบบนิเวศน์ สภาพพื้นที่ตำบลบ้านเจียด 2. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ ตำนาน ประเพณี ความเชื่อของชุมชนตำบลเจียด 3. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดถ้ำพระศิลาทองที่ผ่านมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน 4. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนตำบลเจียดต่อการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดถ้ำพระศิลาทอง และ 5. เพื่อหารูปแบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดถ้ำพระศิลาทองอย่างเหมาะสมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลเจียด โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลเจียด อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีกระบวนการวิจัยโดยสรุปคือ การสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล หาแนวทางการปฏิบัติการ และสรุปผลการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า

บริบทชุมชน ระบบนิเวศน์ สภาพพื้นที่ตำบลเจียด ตำบลเจียด อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอยางชุมน้อย มีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 12,285 ไร่ ภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นพื้นที่สันดอนริมแม่น้ำ มีลักษณะเป็นเนินสูงต่ำสลับกับพื้นที่ราบ ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทรายมีกรวดแม่น้ำปนอยู่ ในทุกพื้นที่จึงกักเก็บน้ำไว้ไม่ได้ สภาพป่าไม้โดยทั่วไปเป็นป่าละเมาะเสื่อมสภาพและถูกบุกรุกเพื่อทำพื้นที่การเกษตร มีลำห้วยไหลผ่านในพื้นที่คือ ลำห้วยทรายและลำห้วยไหลผ่านเป็นแนวเขตพื้นที่ตำบลคือ ลำห้วยกะเจิ้น มีหมู่บ้านทั้งหมด 9 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 4975 คน (ข้อมูลจากสำนักทะเบียนราษฎรอำเภอยางชุมน้อย ณ เดือนมีนาคม 2559) อาชีพหลักของคนในตำบลเจียด คือ ทำนา นอกจากนี้ก็มีการปลูกมันสำปะหลัง ปลูกผักสวนครัว มีคนในชุมชนบางส่วนเข้าไปรับจ้างใน เมืองหลวง และบางส่วนรับจ้างในหน่วยงานรัฐในท้องถิ่น และบางส่วนรับราชการ ระบบนิเวศน์ และการใช้ประโยชน์ของตำบลเจียด ประกอบด้วย ห้วยทราย หาดทราย ริมฝั่งห้วยทรายทั้ง 2 ฝั่ง วัง ได้แก่ วังอีสิน วังลาน วังยาง วังหินแตก แก่งหลี่ผี หนอง ฮ่อง ห้วยหลวง ระบบนิเวศน์ที่กล่าวมาข้างต้นคนในชุมชนจะใช้ประโยชน์ในการพึ่งพิงทรัพยากรสำหรับทำการเกษตร และนำมาทำเป็นอาหาร ไม่ว่าจะเป็น ปลา กบ เขียด หน่อไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี ป่าช้าสาธารณะประโยชน์ ในสมัยโบราณใช้สำหรับเผาและฝังศพ ที่นา ประกอบไปด้วยนาโคก (นาดอน) เป็นนาที่อยู่ที่สูงไม่ค่อยมีน้ำ นา ลุ่มเป็นเลิง (บริเวณที่ราบลุ่มและมีความกว้าง) เป็นแอ่งมีน้ำขัง และที่หัวไร่ปลายนา ใช้ประโยชน์สำหรับปลูกมันสำปะหลังเป็นส่วนใหญ่ และปลูกยางพารา

ประวัติศาสตร์ ตำนาน ประเพณี ความเชื่อของชุมชนตำบลเจียด ประกอบไปด้วย ประวัติการก่อตั้งชุมชนตำบลเจียด ประวัติศาสตร์ ตำนานของสถานที่สำคัญ ประกอบด้วย ประวัติวัดโพธิ์พุทธราม ประวัติวัดถ้ำพระศิลาทอง และประวัติหินดานกลาง ดอกพุดผา งานบุญประเพณีของคนในชุมชนตำบลเจียด ประกอบด้วย เดือนเจียง (เดือนอ้าย) บุญเข้ากรรม หรือ บุญเดือนเจียง และตักบาตรเทโว เดือนยี่ บุญคูณลาน หรือ บุญกุ่มข้าวใหญ่ และบุญปีใหม่ เดือนสาม บุญข้าวจี เดือนสี่ บุญพระเวส เดือนห้า บุญสงกรานต์ เดือนหก บุญเดือนหก เดือนเจ็ด บุญซำฮะ หรือ บุญซำระ เดือนแปด บุญเข้าพรรษา เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน เดือนสิบ บุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา (ออกวัดสา) และเดือนสิบสอง บุญกฐิน ความเชื่อและพิธีกรรมของคนในชุมชน ประกอบด้วย ธรรมเนียมการปฏิบัติของความเป็นหญิง ความเชื่อในการครองเรือน ความเชื่อและพิธีกรรมการแต่งงาน ความเชื่อเกี่ยวกับการมีบุตร ความเชื่อและพิธีกรรมงานบวชนาค ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพ ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการสร้างขวัญและกำลังใจ คือ การไหว้ศาลปู่ตาความเชื่อและพิธีกรรมการบายศรีสู่ขวัญ ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน คือ การเลี้ยงผีตาแฮก การลาผีตาแฮก การหาปลา และความเชื่อเรื่องการทำการเกษตรการปลูกแต่ง ความเชื่อและ

พิธีกรรมการดูแลสุขภาพ คือ หมอเป่า หมอพื้นบ้าน รำผีฟ้า และหมอดำแย และชุมชนตำบลเจียดยังเป็นถิ่นกำเนิดการรำตงหวาย ซึ่งเป็นศิลปะอันทรงคุณค่าของชุมชน

การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดถ้ำพระศิลาทองที่ผ่านมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ระยะเริ่มต้นการขุดค้นพบ ชุมชนร่วมกับกรมศิลปากรในการขุด และด้วยความหวงแหนและเห็นความสำคัญของสิ่งของที่ค้นพบคนในชุมชนจึงตกลงว่าจะเก็บไว้จัดแสดงที่วัดถ้ำพระศิลา โดยชุมชนบ้านนาหนองเชือกมีการจัดเวรดูแลรักษา มีพัฒนาอาคารสำหรับการจัดแสดงอย่างต่อเนื่อง ช่องทางการติดต่อประสานงานสำหรับการศึกษารเรียนรู้มี 2 ช่องทาง คือ ติดต่อเข้ากรมศิลปากร และติดต่อผ่านนายก และเลขานุการองค์การบริหารส่วนตำบลเจียด การจัดการต้อนรับและจัดการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์นั้น หากคนมาดูจำนวนมาก 10 คนขึ้นไป กำนันจะจัดทำหนังสือเรียนเชิญให้ผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้านมาต้อนรับ บางคณะกรมศิลปากรก็ลงมาต้อนรับด้วย หากมาจำนวนไม่มาก 2-5 คน ทางวัด หรือคณะกรรมการวัดจะมาเปิดประตูพิพิธภัณฑ์ พร้อมกับอธิบายให้กับคณะที่มาศึกษาได้รับรู้ ค่าใช้จ่ายในการจัดการเรียนรู้ ถ้าไม่มีการทำอาหารก็จะไม่มีการเรียกเก็บเงินกับคนมาศึกษา แต่จะมีการตั้งตู้รับบริจาคสำหรับบำรุงค่าน้ำและค่าไฟฟ้าของวัด การประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ ชาวตำบลเจียดจะมีการติดป้ายบอกทางไปพิพิธภัณฑ์อยู่หน้าวัด ติดหน้าโรงเรียนพุทธเมตตา ลงข่าวประชาสัมพันธ์ที่เฟสบุ๊คแฟนเพจเขมราฐธานี และประชาสัมพันธ์ผ่านกรมศิลปากร และมีแผนการปรับปรุงอาคารสถานที่เพื่อเอื้ออำนวยสำหรับคนมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ต่อไปในอนาคต คือ ลาดจอดรถ ปรับปรุงอาคารและห้องน้ำ

ศักยภาพของชุมชนตำบลเจียดต่อการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดถ้ำพระศิลาทอง มีทั้งหมด 4 ด้าน คือ ศักยภาพด้านตำแหน่งที่ตั้ง ศักยภาพด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ศักยภาพการรับรู้การเรียนรู้ และทัศนคติ และศักยภาพด้านการบริหารจัดการ

รูปแบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดถ้ำพระศิลาทองอย่างเหมาะสมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลเจียด จากการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลทั้งข้อมูลการบริหารจัดการที่ผ่านมา ข้อมูลศักยภาพชุมชน ตลอดจนข้อมูลความต้องการของชุมชนต่อการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนฯ อย่างมีส่วนร่วม ทำให้สามารถกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดถ้ำพระศิลาทอง โดยกำหนดการบริหารจัดการในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตำบลเจียด เพื่อให้ทุกภาคส่วนในตำบลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และยังเป็นการนำเสนอวิถีชีวิต และสถานที่สำคัญๆ ของคนในชุมชนที่สอดคล้องกับคำขวัญของตำบลเจียด มีรายละเอียดดังนี้

รูปแบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดถ้ำพระศิลาทองอย่างเหมาะสมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลเจียด อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย เป้าหมาย ความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ฯ ต่อชุมชน การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการ บทบาทของคณะกรรมการ บทบาทของชุมชน และหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง การประชาสัมพันธ์ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การประชาสัมพันธ์สำหรับคนในชุมชน และการประชาสัมพันธ์สำหรับคนภายนอกชุมชน การจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมต่อการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์และการท่องเที่ยวชุมชนประวัติศาสตร์ตำบลเจียด และการจัดการเรียนรู้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 การจัดการเรียนรู้ภายในครึ่งวัน และรูปแบบที่ 2 การจัดการเรียนรู้ภายใน 1 วัน

ทีมวิจัยตำบลเจียด อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี